

RAZGOVORI

OB ROBU KULTURNE VSAKDANJOSTI

Beno Zupančič

(Nadaljevanje)

5. Kaj je s kritiko založništva?

Čedalje bolj pogosto je slišati pritajene, mrmrajoče glasove, ki izražajo nezadovoljstvo z našim založništvom. Kritika je za zdaj še tipajoča, omejena na posamezne pojave, v celoti bolj posledica občutka, da je tu in tam kaj narobe, kot pa izkazanih argumentov ali premišljenih predlogov, ki bi veljali za celoto. In vendar — ta kritika določno *opozarja* in terja odgovorov.

Podatki¹ za Slovenijo povedo, da se je v preteklih letih naše založništvo glede števila publikacij in naklad kar dobro držalo (množilo se je število izdaj, medtem ko se je po malem zniževala povprečna naklada), tako da smo imeli leta 1959 dve knjigi oziroma dva izvoda na prebivalca in povprečno naklado 4429. Iz tega torej lahko sklepamo, da nezadovoljstvo, ki se oglašja, povzročajo predvsem problemi vsebinskega oziroma programskega značaja.

Statistični podatki ali pregledi, ki jih je mogoče dobiti in na podlagi katerih je mogoče priti do natančnejših zaključkov, pa ravno tako opozarjajo, da gre kljub vsem dosedanjim prizadevanjem za razmah in za modernizacijo našega založništva *zdaj* predvsem za odločilni, *kritični* trenutek, ko se bo treba iz prizadevanj za več ali manj zasilno količinsko in vsebinsko zadovoljevanje potreb mnogo odločneje usmeriti v smotrna prizadevanja za vsebinsko kakovost — predvsem programov (pa tudi uredniške, tiskarske in distribucijske tehnike), pri čemer mi pomeni kakovost programov predvsem to, da so dolgoročni in zasnovani na analitično ugotovljenih potrebah oziroma možnostih.

Naj poskusim zajeti v zelo grobih obrisih samo nekaj splošnih ugotovitev ali zaključkov.

Struktura založniških programov je še zmeraj — ob še tako očitnih prizadevanjih v nekaterih založbah, da bi odpravili enostranosti in izoblikovali svojo kulturno fiziognomijo — *nezadovoljiva*, ker v celoti po vsebini ne dohaja čedalje širših potreb. V posamičnih primerih se ta hiba kaže predvsem v tem, da so založbe še zmeraj premalo usmerjene ali specializirane, da imajo torej med številnimi nalogami premalo poudarjene najpomembnejše, tiste, ki dajejo značaj njihovem programu. Založniški programi, ki zajemajo več širših področij, so nasploh neuravnovešeni glede na najbolj nujne potrebe (npr. razmerje med leposlovnimi in drugimi publikacijami).

Med drugim so tudi zaradi tega založniški programi v večini primerov (vsaj po *metodologiji sestavljanja*) še zmeraj bolj plod uredniške stihije ali individualnih ocen kot stalnega, analitičnega, na obsežnih konsultacijah zasnovanega spremljanja in ugotavljanja potreb oziroma možnosti. Morebiti velja to v največji meri za prevodna dela, pa tudi za dela, ki bi jih bilo mogoče pripraviti doma, torej v tistih primerih, kjer bi morala založba biti ne pasiven, ampak

¹ Glej po problemih urejene podatke v obširni razpravi »Knjiga v Jugoslaviji«, *Kulturni život*, Bgd., 1961, št. 9—10, str. 730—850. Zbrala in obdelala sta jih Miloš Nikolić in Vojislav Marković.

izrazito *aktiven* in *velikopotezen* činitelj perspektivne, široko pojmovane kulturne politike.

Besedi *koordinacija* in *kooperacija* sta še zmeraj tako med slovenskimi založbami kakor med založniki po vsej Jugoslaviji pretežno okrasnega značaja — z njimi okrasimo po potrebi govore, članke, poročila, reklame ipd., medtem ko še zmeraj prevladuje zaprtost založb vase in ko je stvarno sodelovanje še zmeraj preskromno.

Mobilizacijska moč naših založb je — iz pretežno subjektivnih, pa tudi objektivnih razlogov — še zmeraj neizkoriščena. V veliko večji meri bi bilo namreč mogoče pridobiti strokovnjake z vseh področij znanosti, umetnosti, tehnike itd., da bi dopolnili svoja prizadevanja tudi s publikacijami. Da bo to držalo, nam dokazuje tako dejanska materialna in organizacijska zmogljivost vsaj večjih založb,² kakor tudi dostikrat izredno uspešna prizadevanja založnikov-društev, ki nimajo domala nikakršne stalne materialne osnove.

Če so že programi *kratkoročni*,³ so še mnogo bolj kratkoročna (če sploh obstojijo) vlaganja za publikacije, ki so lahko samo plod načrtnega dela, dolgotrajnih priprav, znatnih materialnih virov in ki navsezadnje pomenijo resnično *modernizacijo* in *polnoletnost* nekega založništva (leksikoni, enciklopedije, bibliografije, slovarji, priročniki, vodiči, atlasi, antologije, zbirke, preračunane na daljšo dobo itd.). Glede vsega tega smo še zmeraj pravi pravcati zamudniki — in sleherno zamudo je čutiti toliko bolj, kolikor bolj smo vendarle napredovali.

Založbe se po možnosti otepajo vseh vrst *znanstvenih, politično-publicističnih, filozofskih* in *strokovnih* publikacij, in sicer toliko uspešneje, kolikor jim je domala v celoti uspelo, da so se ubranile ali iznebile večine znanstvenih, poljudnoznanstvenih in strokovnih revij ali časopisov,⁴ in kolikor bolj smatrajo strokovna društva ali druge organizacije samo za *prosilce*, ki jih je mogoče odpraviti s kakršnimi koli izgovori brez pravice do pritožbe.

In končno: velika založniška podjetja so lahko izredno široko razvila tako imenovane *postranske dejavnosti* (papirništvo, pisarniška galanterija ipd.), poleg drugega z namenom, da bi se tako laže razvijala in prenašala ekonomska bremena kulturne založniške politike. Vse kaže, da nam prav zaradi tega sicer pozitivnega dejstva grozi nič več in nič manj kot nevarnost, da postane založništvo samo postranska dejavnost prvotne postranske dejavnosti — čedalje bolj podvrženo samo zakonitostim blagovne proizvodnje oziroma blagovne menjave. In založniški kolektivi — kaj kmalu se utegnejo pod vplivom teh zakonitosti preleviti samo v veletrgovce s papirjem in svinčniki brez pravega občutka za resnično poslanstvo založništva, brez posluha za resnično *rentabilnost* založniških dejanj.

Zastavlja se seveda zmeraj aktualno vprašanje — *kaj storiti?*

Sredstva, ki bi pomagala čez noč, ni. Vendar bi založniška uredništva, samoupravni organi v založniških podjetjih, *predvsem* pa založniški sveti kot

² V petero slovenskih založbah je po izkazanem dohodku trgovinska dejavnost mnogo močnejša od čiste založniške, ki znaša samo nekaj nad 7 %.

³ Glej prve odgovore na pismo anketo, ki jo je o problemih založništva organiziralo ljubljansko *Delo*, in pogovore Tita Vidmarja z avtorji novih poljudnoznanstvenih knjig (8. aprila t. l. in pozneje).

⁴ Iz poročila Sveta za znanost o znanstvenih, strokovnih in poljudnoznanstvenih periodičnih publikacijah v Sloveniji je razvidno, da izhaja velika večina teh publikacij zunaj založb. Še tistih nekaj, kjer je še izdajatelj založba, je vezanih nanjo večidel formalno-tehnično.

družbeni organi lahko nemudoma in v večji meri zastavili svoje sposobnosti in svoj vpliv (hkrati s tem pa dali tudi primerna sredstva) za uravnavanje teženj in dolžnosti, in sicer:

— za okrepljeno in vsestransko sodelovanje z vsemi strokovnimi društvi, organizacijami, šolami, raziskovalnimi ali kulturno-prosvetnimi institucijami, ki morejo *enakopravno* sodelovati, katerih osnovni smotri pa tudi ne morejo biti realizirani brez določenih vrst založniške dejavnosti. To je edina pot do smotrnih programov;

— za programsko (in materialno-tehnično) koordinacijo in kooperacijo med založbami (v republiki in po vsej Jugoslaviji), upoštevajoč celotne potrebe in naš celotni družbeni razvoj v naslednjih letih;

— za načrtno kadrovsko politiko (šolanje specializiranih urednikov, prevajalcev, leksikografov, lektorjev, korektorjev, opremljevalcev, dokumentalistov ipd.);

— za skupno moralno in materialno akcijo (z drugimi zainteresiranimi institucijami, kot so univerza, SAZU itd.), katere rezultat bi bila ustanovitev *leksikografskega zavoda*. Tak zavod bi se lahko začel kot predvsem njihova institucija v zametku snovati takoj — ob tistem, kar se ta čas takega že pripravlja (Besednjak slovenskega jezika, Slovenski biografski leksikon, Etimološki slovar, izpopolnjena izdaja Mladega vedeža, bibliografije, različne karte, vezane na raziskovanja, ki so v teku itd.), četudi bi bil v začetnem obdobju nujno samo organizator in koordinator takega dela. Brez takega zavoda, ki bi deloval na podlagi proučenih potreb vseh sedanjih in prihodnjih interesentov, in seveda brez poprejšnje velikopotezne akcije zanj, bodo predvsem založbe same prej ko slej morale zaiti s svojimi osnovnimi dolžnostmi v zagato, ki bo objektivno že pomenila resno zaostajanje oziroma nepopravljivo kulturno škodo;

— za vsestransko pomoč univerzitetni založbi, da bi se lahko razvila v močno, specializirano hišo za izdajanje učbenikov, disertacij, znanstvene literature, potrebne predvsem visokim šolam itd.

Zdi se mi, da je s tem po praktični plati zapopadeno bistveno in da je že mogoče doseči tak skok v napredovanju našega založništva. Razumljivo je, da se bo treba ob vsem spopadati z birokratično miselnostjo, po kateri kakor da so kolektivi v založbah *lastniki* založb ali kakor da niso za *smotno politiko* našega založništva odgovorne predvsem založbe same — vsaka posebej in nič manj vse skupaj kot kulturne institucije z razmeroma močno materialno osnovo.

Obenem se odpira v resni obliki vprašanje, kakšni so njihovi založniški sveti kot predstavniki družbenih potreb in kolikšna je njihova dejanska moč glede družbene intervencije.

Uspehi, ki jih je naše založništvo nedvomno doseglo v teh povojnih letih, ga ne odvezujejo novih dolžnosti in velike soodgovornosti za harmoničen, hkrati pa pospešen vsestranski razvoj naše družbe.

6. Je treba braniti znanost?

Domala čudno se zdi, da smo Slovenci kot zagrizeni zamudniki v prevajanju iz modernih literatur že pred tridesetimi leti dobili v prevodu »Prizore iz bodočega življenja«, v katerih Georges Duhamel iskriivo popisuje deformacije in »čudeže« ameriškega življenja, hkrati pa opozarja, se boji, kliče na pomoč, ironizira, obupuje ali se tolaži — ne da bi kaj bistvenega doumel ali dognal.

Splošna nezaupljivost do moderne civilizacije, predvsem pa znanosti in tehnike, ki sta jo pomagali razviti in ki sta seveda hkrati njen plod, ki *morata* prinašati zmeraj kaj novega, katerih dosežki, uporabljeni v praksi, v določeni meri spreminjajo človeka in njegovo življenje, je nekaj, kar se zdi pri večini ljudi (med drugim tudi zaradi izkušenj v kapitalističnem svetu) kljub splošni želji po napredku domala tradicionalno, kot je tradicionalna strastna težnja raziskovalcev človeka in sveta, prodreti v neznano, ustvariti, kar se je zdelo še malo poprej docela nemogoče, razširiti človekove ustvarjalne horizonte itd. Tako načelno nezaupanje je mimo drugega lahko posledica na takih ali drugačnih izkušnjah pridobljenega občutka ali celo prepričanja, da sta znanost in tehnika nekakšna samosvoja, višja sila oziroma še več — nekakšno družbeno zlo samo po sebi, zlo, ki se mu — kadar izbruhne epidemično — ni mōč več ne uspešno upirati in ne njegovih posledic obvladovati. Po takih občutkih ali celo prepričanjih tudi kaže, kakor da sta znanost in njena sestra tehnika kot taki krivi marsičesa, kar ima na vesti človek, ne pa predvsem človek sam, ki dosežke znanosti in tehnike tako ali drugače uporablja.⁵

Za nas, ki smo komaj dobro stopili izpod kmečke strehe v mesto, v mestu pa morebiti celo v moderen stanovanjski blok, ki smo komajda spremenili izraz *zaostala* dežela v *srednje razvita*, ki smo se komaj za silo znašli v svetu moderne znanosti, za nas bo torej že čas, da nas začne po malem popadati tudi v domačih mejah ta tradicionalni »znanstveno-tehnični« strah. In res se že slišijo glasovi, ki svarijo, ki tako ali drugače izražajo bojazen pred tehniko in z njo vred moderno znanostjo kot nevarnostjo, ki utegne naše življenje na tak ali drugačen način ogroziti — lahko gre za popolno uničenje (v svetovnem merilu) ali pa »samō« za nadaljnje odtujevanje človeka samemu sebi, za svojevrstno dehumanizacijo (v svetovnem in domačem merilu).

Razmišljajoči človek, ki mu ne gre odrekati določene družbene prizadetosti, s kakršno opazuje najrazličnejše pojave našega v relativno hitrih skokih modernizirajočega se življenja, se resnično lahko znajde pred tisoč vprašanji ali ugankami, kadar skuša te pojave razumeti ali se z njimi celo spopadati. Po navadi razmišlja po zgledu dnevnega tiska o tehničnih proizvodnih sredstvih (delovni stroji, avtomati, elektronski računalniki in možgani, roboti ipd.), o splošni tehnicizaciji življenja (stanovanjski standard, prometna in komunikacijska sredstva ipd.), o množičnem posredovanju kulture (radio, televizija, film, gramofonske plošče ipd.), o tehnokratizmu (birokratičnem urejanju stvari ne več na pamet, ampak na podlagi statistik, analiz, znanstvenih poskusov, pri čemer prevlada *intelektualna tehnika*, oprta na miselnost suhih strokovnjakov, brezdušen odnos do človeka itd.), o tehnokratičnem vrednotenju umskega dela (ob ekonomizaciji družbenih dejavnosti, ob novih načinih plačevanja itd.), o

⁵ Pokojni Frédéric Joliot-Curie je v svojem članku »La valeur humaine de la science« (*Textes choisis*, Éditions sociales, Paris 1959) zapisal naslednje: »Znanost ni ne moralna ne nemoralna. Po mojem mnenju je mogoče soditi samo tiste, ki njene dosežke uporabljajo. Odgovornost za uporabo v glavnem ne pada na znanstvenike.«

Kakor se zdijo te trditve na prvi pogled nesporne, jih po premisleku vendarle ni mogoče sprejeti v celoti. Mogoče jih je priznati glede znanosti kot take, kot je mogoče reči glede znanstvenikov, da so lahko kdaj tudi v večji meri med »tistimi«, ki dosežke znanosti uporabljajo, ki so torej moralno odgovorni tudi za uporabo, četudi te odgovornosti kvantitativno ne gre enačiti z odgovornostjo *vseh*, ki jih ima pisec v mislih.

smrtonosnih tehničnih iznajdbah, zasnovanih na odkritjih moderne znanosti (atomska in podobno orožje), o splošni »amerikanizaciji« itd. In po navadi razmišlja kot Duhamel o posameznostih, ne da bi razumel celoto, ne da bi mogel dojeti procese, v kakršnih se današnje človeštvo bori s samim seboj in zase.

Posebno zanimive ali presenetljive izraze dobivajo razmišljanja, dvomi, bojazni ipd., kadar razmišlja o takih pojavih izobraženec ali celo umetnik, torej človek, ki je po svojem poslanstvu in po svoji kulturi še posebej poklican, da *zavestno* varuje človeško, da si prizadeva za človeško, da se bori zoper kakršnokoli uveljavljanje nečloveškega ali protičloveškega. To bo veljalo tudi v primeru, če ni tiste sorte izobraženec, ki hodi ob življenju samem, zakopan v papir ali tradicije, zaverovan v ideale, kakršne je življenje že pokopalo in že opravilo nad njimi pogrebne slovesnosti, in ki vpije nad novim zaradi hrepenjenja po idealiziranem starem.

Pred kratkim sem bral razmišljanja pisatelja Vladimira Kavčiča o protislovljih današnjega sveta, v katerih se ta loteva številnih aktualnih vprašanj današnjega človeštva, postavljenega predvsem zaradi nuklearne oborožitve velikih sil na razpotje med življenjem in smrtjo. Med drugim pa preberem tudi naslednje:

»... Brez patetike in brez melanholije lahko ugotovimo, da je ostalo popolnoma brez učinka na naše življenje marsikatero znanstveno dognano dejstvo. Spoznanje, da zemlja ni središče vesoljstva, ni iz našega osebnega življenja odvrnilo še nobene nesreče. Newtonovi zakoni gotovo še niso osrečili nobenega smrtnika, razen morda njega samega. Če ne drugega, dali so vsebino njegovemu življenju. Einsteinova relativnostna teorija pa je kvečjemu koga opozorila na dvom, morda celo tedaj, ko bi bil njegovemu ugodju najmanj potreben...« itd.⁶

Moram zapisati, da mi ne gre za razpravljanje, še manj za dlakocepsko razlaganje njegove misli v kontekstu med drugimi, ki so ji podobne, ampak samo za ilustracijo določenega miselnega stanja,⁷ določene splošne atmosfere, določene splošne bojazni — kolikor se tiče ravno znanosti in z njo tehnike ali narobe, oziroma njenega učinkovanja na človeštvo. Prav tako pa mi ne gre za izpovedovanje kakšnega poceni optimizma, meglene vere v srečen konec jedrsko-blokovske avanture, kje šele z rožnim oljem nadišavljenega zaupanja nasploh — blagoslovljenega tudi od tistih, ki tako zaupanje najbolj potrebujejo — med drugim ravno zato, da bi lahko nemoteno sestavljali svoje jedrske, uničevanju človeka namenjene pošasti.

In vendar se mi zdi, da bo treba pred takimi ali podobnimi tradicionalnimi očitki zmeraj znova braniti *delo* tako Newtona kot Einsteina in seveda še koga,

⁶ *Mlada pota*. 1961—1962, št. 6.

⁷ Francoski pisatelj Vercors je na royamontskem srečanju, posvečenem prihodnosti človeštva, v svojem prispevku izrekel med drugim naslednjo misel, ki je v zadnji konsekvenci izraz splošnega nezaupanja, o kakršnem govorim: »...Zatorej menim, da postaja etika, zasnovana na našem konsubstancialnem neznanju, na našem odklanjanju, da bi ga sprejeli, na našem upiranju zoper helotske razmere, iz dneva v dan bolj nujna. V nevarnosti smo, da nam jo spodnese neka druga, v bistvu praktična etika, ki jo spodbujajo izredni uspehi moderne tehnike in ki bi utegnila znova zapreti človeški razum vase, v neskončno zadovoljnost s seboj — ta bi nas lahko nekega dne pripeljala v novo duhovno divjaštvo...« (*Quel avenir attend l'homme*, PUF 1961).

ne da bi raziskovalce osvobajali moralne odgovornosti in ne da bi jim nalagali odgovornost za vse, kar so zakrivili *tisti*, kakor jih imenuje F. Joliot-Curie, ki dosežke znanosti uporabljajo. Zmeraj znova bo treba braniti znanstveno raziskovanje oziroma njegove dosežke s tehniko vred pred vsemi, ki jim pripisujejo vse deformacije sodobne civilizacije, kakor da znanost in tehnika, ki jo pomagata izpopolnjevati, nista hkrati tudi njena otroka. To bo držalo še posebej za tiste deformacije (t. j. za večino in za najhujše), ki jih lahko *zakrivi* samo družbena ureditev, družbeni odnosi, v kakršnih je danes človek lahko sam sebi več ali manj podoben ali pa docela tuj, za deformacije torej, ki jih je (v čigavem interesu?) mogoče lahkomišelnost pripisati samo znanosti in tehniki, četudi se tako hote ali nehote prikrije jedro problema.

Kakor se zoper herostratstvo ni mōč boriti s herostratstvom, tako se ni mōč boriti zoper zlorabe jedrske sile s preganjanjem raziskovalcev in ne zoper deformacije v družbenih odnosih oziroma nečloveško uporabljanje tehnike z bojevanjem zoper same pridobitve moderne materialne tehnike.

7. Kozlovska sodba

Ne poznam in ne branim ne Šekularca ne Vajde, najmanj pa bi bil pripravljen braniti *vajdizem*. Ugotavljam samo, da je ena izmed moralnih in umetniških sodb, o kakršnih sem pripovedoval v »balončkih«, izvršena, in sicer na poseben način. Filmski režiser Marjan Vajda je zaradi tega, ker je ob filmu »*Šeki snima, pazi se!*« izgubil svojo režisersko glavo, izgubil še članstvo v društvu filmskih umetnikov,⁸ kar je bilo kot javna zadeva razglašeno *urbi et orbi*.

Domislek je zanimiv, skoroda nenavaden, lahko bi služil za zgled vsem društvom, ki imajo preveč članstva, vendar si kljub temu ne morem kaj, da si ne bi ob tem zastavil nekaj vznemirljivih vprašanj.

Ali je bil Vajda že prej zanič režiser ali šele od takrat, ko je posnel zanič film v Zagrebu?

Ali je zanič režiser zanič res samo v primeru, če izdela zanič *lahki* ali *zabačni* film, ali pa utegne biti zanič tudi v primeru, če izdela zanič *resni* film (če je tak film potem sploh še resen)?

Ali je tako kaznovanje grešnega kozla, kakor je zadevo krstila novinarka v ljubljanskem *Delu*, kaj drugega kot malomeščansko zvezdništvo — samo da je obrnjeno narobe, kakor če bi obrnili rokav?

Res pravi društvo, da v primeru *vajdizma* ni kriv samo Marjan Vajda, ampak predvsem težnja, ki je tako imenovani *vajdizem* na vse pretege uveljavljala (in *znala temeljito izkoristiti centralizirani filmski fond*) in ki ji je Vajda podlegel — najbrž tudi zato, ker je zanič režiser, ker med drugim ne razume niti tega, da film ne more biti v prvi vrsti sredstvo za pridobivanje denarja iz žepov manj izobraženih državljanov naše dežele.

Kljub temu se moram vprašati: ali je torej *vajdizem* posledica demokratizacije in aktualizacije naše filmske proizvodnje ali samo posledica napačnega

⁸ Združenje filmskih umetnikov Srbije utemeljuje svoj sklep o izključitvi Marjana Vajde s pogostimi negativnimi pojavi v naši kinematografiji, ki da so dobili značilnega predstavnika ravno v Vajdovem najnovejšem filmu. Potem pa pravi dobesedno: »Ker v trenutnem razmerju sil v naši kinematografiji žal nima možnosti, da pokliče na odgovor organizatorja in druge činitelje, ki so omogočili in stimulirali proizvodnjo tega in njemu podobnih filmov...« itd.

pojmovanja oziroma deformacije teh prizadevanj? Deformacije, ki izvira predvsem iz togega, enostransko delujočega *mehanizma* centraliziranega filmskega fonda? Ali je torej njegova režiserska usmritev utemeljena s stališča resnične demokratizacije, s katero se morajo povezovati tudi prizadevanja za kakovost, če naj film ne bo samo sredstvo za pridobivanje materialnih sredstev, ali s stališča stare, administrativno-birokratične, reprezentativne in dostikrat celo monopolistično-cehovsko uravnane smrtnoresne, zato pa mnogokrat neresne proizvodnje resnih filmov (le-ta je dobila pred časom svoje nasprotje ravno v delovanju centralnega filmskega fonda)?

Kakor ne morem imeti nič zoper to, če se resni ljudje razburijo ob popolni neresnosti (milo rečeno) svojega *delovnega tovariša*, ki je povrh vsega še demagoško razpoložen (spomnimo se samo *najcenejšega* filma v Jugoslaviji!) in ga na drastičen način opozorijo na njegovo režisersko in končno družbeno *odgovornost*, tako moram imeti tudi takšne ali celo drugačne pomisleke: ali ni njihova odločitev v bistvu *idealistična* in navidezno učinkovita, četudi smatra Vajdo samo za posledico, ker pač ne išče resničnih vzrokov in ker ne vidi kadrovske in materialne osnove *vajdizma*?

In navsezadnje: ali bi ne kazalo postopoma odkazati pravi prostor v našem družbenem življenju vsem *vajdizmu* podobnim *izmom*, zasnovanim na demagoških geslih »o približevanju ljudstvu«, vsej trgovini s slabim malomeščanskim okusom v literaturi, muziki, popevkarstvu, slikarstvu, kiparstvu, gledališču in tako dalje, jim neprestano spodsekavati materialne korenine, zlasti pa odpravljati *pogoje*, ki jih omogočajo, da bi lahko upoštevali slabo kot slabo ne glede na umetniško zvrst in seveda uveljavljali dobro kot dobro?

Kaj pa, če je vse to vznemirjenje zastoj, če je le imel prav Flerè Krivostegno v svoji znameniti višnjanski sodbi:

»Ker se kozel ni z zeljem mastil, pa bi se rad mastil, ker je čez plot gledal, pa ni mogel čez plot, zato naj bo po svoji senci tepen z devetimi udarci. Njegov gospodar Drnulja pak naj bo ta tepež gledal z zavezanimi očmi, ker je kozla slabo privezal. In zato, ker mu je ušel, zato bomo pol ure s palico zamahovali nad njim.«

(Se bo nadaljevalo)

REFLEKSIJE

PREDPULJSKA MARGINALIJA

Kakor vse kaže, bo program letošnjega puljskega festivala, vsaj kar zadeva slovenski film, precej klavrn. Za uvrstitev v večerni in s tem tudi uradni del programa bosta kandidirala le Galetov *Družinski dnevnik* in pa novi Kavčičev film, kriminalka *Peti voz* (oba v produkciji Viba filma). Medtem ko z *Družinskim dnevnikom* ne moremo upati na večji in pomembnejši uspeh, pa o *Petem vozlu* ni mogoče soditi, ker bo film izgotovljen šele v junijskih dneh. Toda tudi ta nekoliko efemerna kriminalna zgodba prejkone ne bo posegla v boj za uvrstitev na vrhu. Na prejšnjih festivalih so *Dolina miru*, *Tri četrtine sonca*, *Veselica*, *Ples v dežju* in *Balada o trobenti in oblaku* predstavili živo in ustvarjalno moč slovenskega filma, njegovih avtorjev, igralcev in tehničnih ekip, letos pa se bomo lahko le tolažili z upanjem, da se bodo nemara obzorca